

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Шкоріна Інна Марківна, канд. філол. наук (Харків)

Останнім часом з'явилася досить велика кількість робіт, присвячених розробці та використанню тестів, як паперових, так і комп'ютерних, при викладанні різних дисциплін. І хоча дискусії щодо необхідності та корисності тестування ведуться й досі, тести отримали повсюдне визнання й широко застосовуються у практиці викладання різноманітних навчальних дисциплін.

Особливо потужно цей напрям розвивається стосовно дисциплін технічного циклу. На відміну від них, питання тестування у курсі навчання російської мови як іноземної (РЯІ) науковцями розроблялися мало. Аналіз навчальної та методичної літератури показав, що методологія та технологія тестового контролю дисципліни «Російська мова як іноземна» розроблена недостатньо та потребує подальших досліджень, що й визначає *актуальність* нашої роботи. Хоча останнім часом дослідники почали звертатися до деяких проблем, пов'язаних із цим напрямом діяльності, досі немає їх цілісного осмислення. З огляду на це, маємо за *мету* аналіз видів тестового контролю у процесі вивчення російської мови студентами-іноземцями, їх структурних і функціональних особливостей, та визначення методологічних орієнтирів їх подальшого розвитку.

Хоча в останні роки вийшла друком значна кількість збірників тестів із РЯІ для студентів різних курсів навчання, і досі мало науково-теоретичних та методичних робіт зі створення тестових завдань із цієї дисципліни. Особливо гостро ця проблема стоїть на українському ґрунті, бо, оскільки в Росії проходження тестування вже давно є обов'язковим для іноземців, які хочуть отримати громадянство, а віднедавна його зобов'язали проходити й іноземців-заробітчанин, там розроблені й стандартизовані тести для різних сертифікаційних рівнів володіння російською мовою як іноземною. Працює Російський центр

тестування іноземних громадян, який розробляє тести загального володіння російською мовою та професійною мовою для отримання сертифікату. Це значно стимулювало інтерес до цієї галузі науки і викликало появу цілої низки робіт, присвячених як загальним питанням використання тестових завдань як форми контролю знань, так і проблемам тестування з російської мови як іноземної.

Фундаментальними дослідженнями тестування як методу педагогічної діагностики стали роботи В. Безпалька, К. Ингенкампа, П. Клайна, А. Майорова, Л. Долінера та інших. Визнаним спеціалістом у цій галузі є проф. В. С. Аванесов, автор численних книг та наукових статей, присвячених теорії педагогічних вимірювань у цілому і різним способам таких вимірювань, у тому числі і тестам як одному зі способів, який є найбільш актуальним у наш час. Вченим була детально розроблена теорія тестів, які розглядаються у різних ракурсах: це і історія тестування, і питання класифікації тестів, і особливості форми та змісту тестових завдань, їх композиції і структури тощо [2].

Торкався вчений і проблем створення тестів із РЯІ, яким була присвячена окрема стаття, де «форма тестових завдань розглядалася як ключова проблема теорії педагогічних вимірювань» [1], оскільки «від правильного вибору тестових форм залежить точність вираження змісту тесту і якість тестових оцінок» [1]. Важливо, що науковець тут розглянув не лише лексико-граматичні тести, але й «завдання у тестовій формі до навчального тексту» [1], і подав деякі рекомендації щодо створення тестів різних типів.

Зверталися до проблем тестування з РЯІ й інші сучасні дослідники, такі як Л. Л. Авдейчик, Н. П. Андрюшина, Л. В. Разуваєва та ін. Більшість науковців погоджується з необхідністю використання тестів при навчанні російської мови студентів-іноземців і визнають, що «до їх позитивних боків належить максимальна об'єктивність, технологічність та економічність. Використання тестової форми контролю дозволяє значно активізувати навчальний процес» [4]. У дослідженнях останніх років підкреслюється й ще одна специфічна особливість тестів, яка робить їх все більш актуальними завдяки повсюдному розвитку

інформаційних технологій: «Тестові завдання мають суттєві переваги над іншими формами контролю: вони *високотехнологічні*, можуть розроблятися, проводитися та перевірятися з використанням комп'ютерної техніки» [8:253]. Комп'ютерне тестування з російської мови як іноземної, як і багатьох інших дисциплін, набуває все більшої популярності і починає все ширше використовуватися як важлива складова системи контролю знань у вищих навчальних закладах.

При цьому у більшості робіт цілком слушно підкреслюється, що тести є лише однією з багатьох форм, використовуваних у системі контролю знань, тож «тестовий контроль доповнює існуючі традиційні форми контролю» [5:154], але не замінює їх, тому «для об'єктивного оцінювання комунікативної компетенції студентів необхідне дотримання оптимального співвідношення тестових та нетестових форм контролю» [3]. Однак у сучасній науці й досі не вироблено єдиної загальноприйнятної концепції тестування з російської мови як іноземної.

Зокрема, дискусійним залишається питання щодо видів мовленнєвої діяльності, які можна ефективно контролювати за допомогою тестів. Погляди науковців на це принципове питання, як і деякі інші, є діаметрально протилежними. Так, Н. П. Андрюшина пропонує використовувати тестові завдання для перевірки сформованості знань студентів із лексики, граматики, фонетики, говоріння й аудіювання [4], тобто практично всіх видів мовленнєвої діяльності, тоді як Л. В. Разуваєва вважає, що «ефективно використовувати тести можливо при перевірці лише рецептивних видів мовленнєвої діяльності – читання та аудіювання. ... Перевірка ж продуктивних видів мовленнєвої діяльності – говоріння та письма, можлива лише традиційними засобами контролю» [6]. Дискусія з цього актуального питання триває й досі, але вже є цілком очевидним, що у практиці тестування найбільш популярними стали лексико-граматичні тести та тести з аудіювання, тоді як інші види мовленнєвої діяльності, зокрема читання і говоріння, викладачі вважають за краще перевіряти традиційними методами.

Взагалі, за змістом усі тестові завдання можна розподілити на два великі масиви – це тести на перевірку навчально-тематичного матеріалу, або тематичні

тести, та тести, пов'язані з навчальним текстом. До першої групи, відповідно, належать тести з лексики, граматики, словотворення, орфографії тощо, до другої – тести з аудіювання, читання, говоріння та інші, які можуть існувати лише в комплексі з певними навчальними текстами, побутовими чи спеціальними.

У сучасній науково-методичній літературі тести цих двох груп представлені нерівномірно. У доступних нам електронних і друкованих версіях збірників тестів із російської мови як іноземної останніх років в основному присутні завдання з лексики, морфології, граматики і под. Лише деякі, але не більшість, збірники містять також розділи з тестовими завданнями з аудіювання. Аналогічну ситуацію бачимо й у науково-методичних статтях: більшість дослідників аналізують лише лексико-граматичні тести, наводять їх численні приклади, але не звертаються до тестів другої групи, або ж торкаються їх побіжно, описуючи систему тестового контролю в цілому. Такий актуальний аспект тестування, як тести з аудіювання, говоріння тощо, в сучасній науці поки що недостатньо розроблений як у науково-теоретичному, так і в практичному плані.

Ще гіршою є ситуація з тестами, представленими у мережі Інтернет. У численних комп'ютерних тестах, які пропонується безкоштовно пройти в режимі он-лайн для визначення свого рівня володіння російською мовою як іноземною, взагалі наявні виключно лексико-граматичні завдання. Тести з аудіювання чи будь-які тестові завдання, пов'язані зі сприйняттям, розумінням і відтворенням тексту, у онлайн-тестах не зустрічаються. Реально це означає, що скласти об'єктивне уявлення про рівень володіння російською мовою як іноземною за допомогою таких тестів навряд чи можливо, адже знання мови – це в першу чергу здатність сприймати і відтворювати інформацію цією мовою, без чого говорити про володіння мовою взагалі неможливо.

Крім того, онлайн-тести, як правило, складаються виключно з завдань на вибір єдиної правильної відповіді з кількох варіантів (найчастіше їх 3 – 4, рідше лише 2), тож об'єктивність результатів значно знижується за рахунок феномену вгадування. А оскільки «результати тестування за допомогою ... завдань із

вибором однієї правильної відповіді ... схильні до певних перекручень – тим більших, чим менше число відповідей у кожному завданні» [1], наявність у онлайн-тестах завдань на вибір однієї правильної відповіді з двох взагалі ставить під сумнів їх ефективність – у таких тестах половина завдань може бути правильно вирішена за рахунок вгадування. Завдання на вибір кількох правильних відповідей та на знаходження відповідностей до онлайн-тестів не включаються, незважаючи на те, що завдання таких типів є у багатьох друкованих збірниках тестів; їх комп'ютерна перевірка також цілком можлива. Така ситуація викликає подив, оскільки ці тести, як правило, розміщуються на сайтах досить солідних навчальних закладів та центрів підготовки іноземців, в основному російських.

Явно не покращує стан комп'ютерних тестів у режимі он-лайн і той факт, що про них не згадується у жодній науково-методичній праці. Дослідники, звертаючись до різних аспектів тестування з російської мови як іноземної, торкаються багатьох методико-теоретичних питань, вдаються до аналізу збірників тестів чи відповідних частин у підручниках і навчальних комплексах, але не згадують про існування такого сучасного явища, як онлайн-тести. Очевидно, розробка методологічного підґрунтя таких тестів є справою майбутнього.

З точки зору функцій у навчальному процесі онлайн-тести можна віднести до форм початкового контролю. І тут ми переходимо до такого актуального питання тестування з російської мови як іноземної, як проблема функціональної класифікації тестів, визначення їх ролі у навчальному процесі.

Переважає більшість авторів, пишучи про використання тестових форм контролю, виділяють лише три їх види (причому назви цих видів у дослідників відрізняються, тож можна говорити про недостатню сформованість термінологічної бази): «У методиці викладання російської мови як іноземної традиційно розрізняють три види контролю: *поточний*, *проміжний* та *підсумковий*» [7], «Тестові завдання однаковою мірою можуть бути використані під час здійснення *поточного*, *тематичного* та *підсумкового* контролю» [8:253], «У практиці навчального процесу контроль за видами поділяється на *поточний*,

поетапний та підсумковий» [5:151] тощо. Як бачимо, говорячи про функціональні типи тестового контролю з РЯІ, автори здебільшого забувають про таку важливу складову, як початковий контроль, тобто контроль, який діагностує знання, набуті іноземними абітурієнтами до початку навчання у вузі.

Лише окремі дослідники, зокрема І. А. Чухлебова, дещо торкаються питань тестування при вступі до вузу: «Однією з головних проблем у так званих змішаних групах ... є проблема мовної компетенції. Однак ця проблема може бути згладжена у тому випадку, якщо навчальні групи будуть формуватися за результатами вхідного тестування» [9].

Однак вступне, або ж вхідне, тестування є лише одним із видів початкового контролю. Інші його види – це тестування, яке іноземці можуть проходити самостійно, без участі викладача, найчастіше за допомогою вищезгаданих онлайн-тестів (для такого тестування можуть використовуватися і звичайні збірники тестів, у яких свої відповіді можна потім звіряти з ключами, поданими у кінці, але у наш час комп'ютерних технологій цей спосіб самодіагностики не є популярним), а також тестовий контроль, який обов'язково проводиться викладачем на першому занятті, щоб отримати об'єктивну інформацію про рівень підготовки групи в цілому і кожного студента зокрема.

Останній вид контролю, як правило, крім тесту, включає в себе ще й усну розмову викладача зі студентами. Таке поєднання може дозволити викладачеві скласти справді об'єктивне уявлення щодо рівня володіння російською мовою кожного студента, а також до певної міри і його потенційних можливостей в цьому плані, і допомагає іноземним студентам якнайкраще розкрити свої знання.

Початковий тестовий контроль із російської мови як іноземної всіх названих видів набуває особливої ваги, коли мова йде про абітурієнтів із країн СНД – Узбекистану, Туркменістану, Азербайджану та ін. В останні роки в Україну, а також Росію та Білорусь, приїжджає навчатися все більше громадян цих країн, і переважна більшість із них можуть спілкуватися російською мовою якоюсь мірою. Але рівень володіння російською мовою серед них зустрічається дуже

різний – від нульового або елементарного до знань на рівні рідної мови, тож початкове тестування, особливо вступне, є особливо актуальним.

При розробці тестових завдань для вступного контролю варто дотримуватися таких рекомендацій:

- включати до вступного тесту кілька субтестів – лексико-граматичний, тест із читання та тест з аудіювання тощо;
- в усіх субтестах та текстах для читання й аудіювання використовувати мовний матеріал, пов'язаний із побутовою та навчальною тематикою;
- усі твердження, наскільки це можливо, повинні бути короткими;
- не використовувати тести на вибір кількох правильних відповідей та інших ускладнених форм (існує ризик отримати занижкі результати, оскільки абітурієнти можуть не зрозуміти завдання);
- до тестів на вибір однієї правильної відповіді включати не менше 3 дистракторів тощо.

У вузах вступний контроль є необхідним, саме за його результатами іноземні абітурієнти мають зараховуватися на I курс, або ж на I курс за умови проходження експрес-курсів російської мови, або ж на підготовче відділення. На практиці ж вступне тестування іноземних абітурієнтів із російської мови часто взагалі не проводиться, формально замінюється співбесідою, тож на I курс вступають студенти, які недостатньо володіють мовою, що негативно відбивається на всьому подальшому процесі навчання.

Таким чином, тестування з російської мови як іноземної може ефективно використовуватися для контролю комунікативної компетенції студентів у різних видах мовленнєвої діяльності на всіх етапах навчального процесу, що сприяє підвищенню ефективності навчання російської мови як іноземної в цілому. У подальших дослідженнях необхідно детальніше розглянути типи і форми тестових завдань для контролю окремих видів мовленнєвої діяльності, а також звернути увагу на розробку і вдосконалення такого важливого функціонального типу тестів, як початкові, зокрема вступні, тести.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В. С. Создание новых версий тестов по русскому языку как иностранному [Электронный ресурс] / В. С. Аванесов // Режим доступа: <http://www.kto-rki.org/avanesov2005M.html>.
2. Аванесов В. С. Форма тестовых заданий / В. С. Аванесов. – 2-е изд., переработанное и расширенное. – М.: Центр тестирования, 2005. – 156 с.
3. Авдейчик Л. Л. Специфика компьютерных тестов по РКИ в медицинском вузе [Электронный ресурс] / Л. Л. Авдейчик // Режим доступа: <http://www.bsmu.by/files/category17/91/>.
4. Андриюшина Н. П. Создание новых версий тестов по русскому языку как иностранному [Электронный ресурс] / Н. П. Андриюшина // Режим доступа: <http://www.kto-rki.org/andr2005M.html>.
5. Пушкарёва Е. Н. Организация контроля при изучении иностранными студентами языка специальности / Е. Н. Пушкарёва // Проблемы сучасної освіти: збірник науково-методичних праць. – Вип. 2. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 150–156.
6. Разуваева Л. В. Тестирование как способ контроля знаний по РКИ [Электронный ресурс] / Л. В. Разуваева // Режим доступа: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2012/Philologia/5_120522.doc.htm.
7. Система контролю у навчанні російської мови іноземних студентів-нефілологів / Т. Н. Алексеенко, Е. В. Копылова, О. Н. Тростинская // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. – Вип. 22: Міжпредметні зв'язки: Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – Х.: Константа, 2013. – С. 9–17.
8. Челомбітько Т. В. Тестові технології в оцінюванні знань / Т. В. Челомбітько // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: Тези XVI Міжнародної науково-практичної конференції. 31 травня–1 червня 2012 р. – Х.: Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 253–255.
9. Чухлебowa И. А. Практические рекомендации преподавателям РКИ [Электронный ресурс] / И. А. Чухлебowa // Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/1770-2012-03-28-23-22-11>.